

Дімітрій Торгонський,
аспірант кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету
ORCID: 0000-0002-0019-738X

<https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-42-15>

УДК 340.12

Світовий правовий порядок: теоретичні основи формування

За час існування Homo sapiens на Землі майже не залишилось вільних територій, на які люди не поширили свій вплив. За кілька останніх тисячоліть ми пройшли довгий шлях еволюції – від примітивних дикунів до високих технологій і подорожей у космос.

Людська природа штовхає людей до об'єднання, і одним із проявів цього є створення країн. Нині існує більше двохсот незалежних чи з невизначеним статусом держав. Кожна з них має свій шлях формування і встановлення. Кожна має певні риси, які відрізняють її від інших: територія, економіка, населення, культура, релігія та ще багато інших ознак.

Незважаючи на відмінності, глобалізація, сусідство, людська природа і історичні аспекти призводять до схожості. Наприклад, це спосіб регулювання відносин один з одним за допомогою права. Незалежно від рівня розвитку чи організації суспільства, кожна країна використовує право як основний інструмент регулювання відносин між членами суспільства, формує правову систему і правовий порядок.

Право розвинене по-різному: в одних країнах сформоване громадянське суспільство і домінує демократія,

а інші нехтують правами і свободами громадян, поглинуті корупцією і беззаконням, а недостатній рівень регулювання всередині країни та іншими членами світового соціуму тільки породжує нові перешкоди для стабільного існування і не дає змоги ефективно вирішувати наявні. У сучасних правових реаліях у кожній країні є проблеми, і право має величезне значення для їх вирішення.

З одного боку, примарність державних кордонів перед новими викликами і небезпеками, слабкість і недосконалість механізмів міжнародно-правового реагування на військові конфлікти, переміщення величезних мас біженців, екологічні проблеми, економічна нестабільність посилюють песимізм антиглобалізму, з іншого – неможливо не бачити, що загострення глобальних проблем посилює залежність країн одне від одної, вимагає якісно нового рівня консолідації, а недостатній рівень регулювання відносин тільки породжує нові проблеми.

Замість об'єднання та зосередження на спільних проблемах кожна країна намагається відстояти свої інтереси (чи в крайньому випадку країн-сусідів), отримати переваги над іншими.

Але при цьому ми передчуваємо появу нового устрою: роль держав, міжурядових та неурядових організацій, транснаціональних корпорацій та інших акторів на міжнародній арені зазнає суттєвих змін, відбуваються взаємодія держав і народів на всіх рівнях та перехід до загальної для всіх системи цінностей, принципів, системи врегулювання відносин та конфліктів.

Разом із тим сучасні проблеми, які постали перед людською спільнотою, нині спричиняють необхідність пошуків теоретичних і методологічних інструментів, які можна використати для ефективних відповідей на виклики часу.

Однією з таких відповідей є встановлення справедливого, демократичного, світового правового порядку, що відповідає правовим реаліям, – наступний крок еволюції людства, без якого його існування може опинитися під загрозою.

Саме тому сучасний світовий порядок і викликає дослідницьку зацікавленість як феномен новітнього правового життя людства.

Правовий порядок визначається як частина системи суспільних відносин, що врегульовані нормами права і перебувають під захистом закону та охороняються державою. Він встановлюється в результаті додержання режиму законності в суспільстві. Якщо законність – це принцип, метод діяльності, режим дій і відносин, то правовий порядок є їх результатом.

Правовим порядком є стан (режим) правової упорядкованості (урегульованості і погодженості) систем суспільних відносин, що складається в умовах реалізації законності. Інакше кажучи, це атмосфера нормального правового життя, що встановлюється в результаті точного і повного здійснення розпоряджень правових норм (прав, свобод, обов'язків, відповідальності) всіма суб'єктами

права. Правовий порядок як динамічна система вбирає в себе всі упорядковуючі засади правового характеру [5, с. 421].

Сучасний правовий порядок являє собою складне, багатогранне явище, яке «дзеркально» відбиває правову структуру суспільства, поєднує в собі різноманітні складники, що відтворюють всю картину правового впорядкування суспільної життєдіяльності [4, с. 157].

Світовий правовий порядок є структурою побудови правового буття світового соціуму, що складається з багатогранної конструкції поєднання правових проявів на всіх його рівнях, взаємодії спільного і суперечності відмінного, відображає правову дійсність і ефективність права на цьому етапі розвитку людства в русі і динаміці.

У просторовому вимірі світовий правовий порядок займає місце на верхівці піраміди і одночасно є цією пірамідою. Отже, в теоретичному значенні світовий правовий порядок є не лише рівнем, а й поєднанням особливостей нижчих рівнів. Він будується на новаціях права і головною задачею є вчасно і доцільно трансформувати його відповідно до правової реальності. На його загальноприйнятих засадах мають будуватись міжнародні відносини, процеси між країнами та всередині їх. Вірні фундаментальні аспекти формування світового правового порядку є необхідними і відповідними для побудови нижчих рівнів за правильним сценарієм, що гармонізує правову реальність.

Різноманітність права має дві сторони медалі – велика кількість корисних рис різних систем у разі зіткнення одна з одною призводять до критичних суперечностей. Вченим необхідно працювати над подоланням розбіжностей і створення теоретичної моделі побудови суспільства, яка буде підходити всім.

Для правильного розуміння світового правового порядку та його значення необхідно чітко розуміти, які ознаки його характеризують. Основні ознаки світового правового порядку визначаються з загальних ознак правового порядку:

- 1) закладається в правових нормах у процесі правотворчості;
- 2) спирається на принцип верховенства права і панування закону в галузі правових відносин;
- 3) встановлюється в результаті реалізації правових норм, тобто здійснення законності в діяльності з реалізації права;
- 4) створює сприятливі умови для здійснення суб'єктивних прав;
- 5) припускає своєчасне і повне виконання всіма суб'єктами юридичних обов'язків;
- 6) вимагає невідворотності юридичної відповідальності для кожного, хто вчинив правопорушення;
- 7) встановлює сувору громадську дисципліну;
- 8) припускає чітку та ефективну роботу всіх державних, приватних і міжнародних органів і служб, насамперед правосуддя;
- 9) створює умови для організованості громадянського суспільства і режим сприяння індивідуальній свободі;
- 10) забезпечується всіма заходами, аж до примусу [3, с. 234].

Крім загальних ознак, світовий правовий порядок має власні:

- 1) світовий правовий порядок формується із загальноприйнятих норм чи тих, що підходять всім учасникам правового буття, і це є його реальним гарантом;
- 2) суперечності правових систем призводять до зниження ефективності світового правового порядку: чим більше суперечностей без можливості чи небажання дійти згоди між окремими членами світового соціуму, тим нижчий рівень розвитку і нагромадження проблем;

3) існування правового порядку значно гірше піддається контролю, ніж нижчі рівні – взаємодії відбуваються між самостійними учасниками міжнародної арени, які часто протидіють зовнішньому впливу і вважають своє бачення важливішим, ніж загальноприйняті;

4) апарат примусу часто мало-ефективний через велику кількість учасників правовідносин, їхніх нераціональних чи взагалі злочинних дій: примус на такому рівні має глобальний характер з участю великої кількості міжнародних суб'єктів, що часто економічно нераціонально чи може призвести до тяжких наслідків, а не до вирішення проблеми.

Світовий правовий порядок виконує низку функцій, які також делегуються йому з функцій правопорядку загалом:

1) функція впорядкування зовнішніх зв'язків і відносин із великими системами суспільства – економічною, політичною та іншими, складовим елементом яких є правопорядок. Зазначаючи впливу зовнішнього середовища – економічних, політичних, соціальних та інших факторів, правопорядок своєю чергою сприяє впорядкуванню і стабілізації всіх найважливіших зв'язків і відносин із суспільним середовищем;

2) функція зміцнення внутрішніх зв'язків і відносин всередині правопорядку на різних структурних рівнях його впорядкування. Ця функція характеризує автономне «буття» системи правопорядку, відокремлює якісну визначеність його як цілого у внутрішній взаємодії власних складових частин. Завдяки цій функції осягаються специфіка правопорядку, його сутнісні ознаки як правового стану системи суспільних відносин;

3) функція збереження і вдосконалення – виражається в його непохитності і протистоянні зовнішнім впливам руйнівного характеру

(правовий нігілізм, волюнтаризм, правопорушення, зловживання правом та збереженні і розвитку власної якісної визначеності, відкритості впливу зміцнюючого характеру (розвиток демократії, вдосконалення законів, укріплення законності, поліпшення діяльності судової системи, правоохоронних органів та ін.) [3, с. 240–241].

З ознак та функцій світового правового порядку впливає його важливість та задачі по трансформації. Це не тільки система основана на праві, показник рівня його реалізації та реальної дії, а поєднуючий компонент, який забезпечує існування суспільства високорозвинених істот – людей. Він є антиподом свавілля, хаосу та беззаконня. Теорії мають будуватись лише на інноваційних розробках вчених, а на практиці динамічно корегуватись правовим реаліям.

Важливим кроком достойної побудови світового правового порядку може стати використання в теоретичних моделях моральних цінностей, що здебільшого збігаються у всьому світі. Мораль можна трактувати як загальнолюдський феномен, сукупність вічних правил, які відображають досвід, накопичений людством упродовж тисячоліть, що передається від покоління до покоління [1].

Синергія права і моралі є усталеним модусом доктринального досягнення правової реальності і тому стане базою для формування світового права.

З позицій моралі та права ідеальний світовий порядок – це загальноприйнятна організація суспільного життя в межах всього світу на основі домінування загальнолюдських моральних цінностей та норм і цінностей права. Тобто відносини між людьми мають будуватись на добровільних засадах, регулюватись правильними моральними нормами, а у випадках, коли це неможливо, – загальними для всіх правовими нормативами.

Світовий порядок включає в себе всі сфери діяльності людства, але тільки мораль і право у своїй синергетичній взаємодії забезпечують цивілізоване регулювання відносин між членами суспільства.

Мораль – це спосіб визначення, масштаб необхідної поведінки суб'єкта у певній соціальній системі з метою забезпечення її нормального функціонування і розвитку. Формування права на основі загальноприйнятих норм моралі автоматично робить його підходящим для всіх. Формування правильної теоретичної моделі дасть змогу спрямувати розвиток світового права по вірній гармонічній моделі і стати базою для успішної трансформації права усіх країн світу.

Для кращого розуміння значення світового правового порядку та важливості його підтримки слід розглянути його не тільки в правовому вимірі, а й синергію з іншими сферами життя соціуму.

В.І. Євінтов зауважує, що «правовий порядок – частина загального порядку, що формується під впливом норм особливої системи права, дотримання приписів якої є усвідомлено добровільним зобов'язанням суб'єктів системи» [2, с. 71].

Загальний світопорядок, крім права, складається ще з багатьох різних сфер діяльності людства:

- 1) політика – процеси формування і діяльності міжнародних суб'єктів (організації, країни), зовнішні відносини між учасниками та внутрішні процеси кожного з них;
- 2) економіка – грошові, матеріально-технічні процеси світу;
- 3) культура – процеси обміну цінностями, формування світогляду та світорозуміння;
- 4) наука – накопичення знань та розподілення досягнень науково-технічного прогресу;
- 5) релігія – віросповідання різних груп соціуму та їх вплив на життя світу;

6) війна та мир – процеси з урегулювання військових конфліктів між великими учасниками міжнародної арени та внутрішні конфлікти окремих суб'єктів;

6) екологія – процеси з контролю зв'язку діяльності людства з природою, боротьба з катастрофами техногенного і природного характеру;

7) медицина (особливо актуальна сьогодні) – боротьба із захворюваннями, підняття рівня здоров'я людства.

Названий список лише мала частина складників загального світопорядку. Кожна сфера так чи інакше має зв'язки одна з одною. Вплив може бути як незначним, так і створювати неможливість однієї групи існувати без взаємодії з іншою.

Наприклад, вплив релігії на медицину невеликий, а ось із культурою створюються нерозривні зв'язки – в країнах арабського світу релігія є основоположником культурних процесів.

Кожна сфера є важливою гранню існування суспільства, тому складно назвати якусь важливою, а іншу ні. Негативні процеси в одній прямо чи приховано завдають шкоду всім іншим.

Саме тут розкривається роль права і світового правового порядку. Без належного встановлення регламентації зв'язків між сферами синергія призведе до руйнівного хаосу. Право у своїй багатогранності включає регулювання відносин як у середині всіх сфер, так і одна з одною. Навіть галузі права поділені за сферами діяльності людства: економічне, земельне, екологічне тощо.

Роль світового правового порядку в загальному світопорядку можна порівняти з диригентом оркестру. Право формує та описує у своїх нормах наявні чи можливі зв'язки за загальноприйнятими стандартами, моральними цінностями та досягненнями правових наук. Воно підтримує сталість таких відносин, бореться з руйнівними процесами, а також є основоположником нових.

Світовий правовий порядок – це не лише показник відносин оснований на нормах права, а реальний інструмент керування суспільством. Правові процеси на будь-яких рівнях у кінцевому результаті завжди впливають на всю систему. За умови вірної правової доктрини, правових та моральних цінностей всі інші сфери будуть перебувати в синергетичній гармонії одна з одною. Проблеми будуть правильно й оперативно вирішуватись, трансформація старих чи формування нових сфер відбуватиметься під чітким контролем. Для вчених-теоретиків це складна задача – встановити, які зв'язки існують, опрацювати їх та надати ефективні відповіді введення в практику.

Світовий правовий порядок є структурою побудови правового буття світового соціуму, що складається з багатогранної конструкції поєднання правових проявів на всіх його рівнях, взаємодії спільного і суперечності відмінного, відображає правову дійсність і ефективність права на цьому етапі розвитку людства в русі і динаміці.

У просторовому вимірі він займає місце на верхівці піраміди і одночасно є цією пірамідою. На його основі будуються всі інші рівні. Це не тільки система, заснована на праві, показник рівня його реалізації та реальної дії, а поєднуючий компонент, який забезпечує існування суспільства високорозвинених істот – людей. Він є антиподом свавілля, хаосу та беззаконня.

Право формує та описує у своїх нормах існуючі чи можливі зв'язки за загальноприйнятими стандартами, моральним цінностями та досягненнями правових наук. Воно підтримує сталість таких відносин, бореться з руйнівними процесами, а також є основоположником нових. Світовий правовий порядок регламентує зв'язки між іншими сферами життя людства, забезпечує їх сталість та урегульованість.

Задачею вчених є формування вірної моделі правового буття, інтеграції в правову дійсність корисних змін і викорінення руйнівних, а всі інші члени соціуму мають чітко слідувати цій моделі та реалізовувати на практиці.

Побудова світового правового порядку на цінностях права, нормах моралі дозволить гармонізувати відносини як в праві, так і в інших сферах. Це дозволить давати достойні відповіді на виклики, що постійно виникають і загрожують існуванню всього світового соціуму.

Без вірних теоретичних моделей, які можна впровадити на практиці існування достойного і ефективного світового правового порядку неможливе. Задачею вчених є пошук нових шляхів позитивних змін і підтримки світового правового порядку. Науково обґрунтована модель дасть змогу трансформувати світовий правовий порядок відповідно до реальних потреб світового соціуму, створити базу, на яку будуть спиратись нижчі рівні, а введення на практиці забезпечить розвиток людства на справедливих, рівних і демократичних засадах.

Список використаних джерел

1. Дмитриева Г.К. Мораль и международное право. Москва, 1991. 168 с.
2. Евинтов В.И. Международное сообщество и правопорядок (анализ современных концепций). Киев : Наукова думка, 1990. 128 с.
3. Ковальський В.С., Білоус В.Т., Демський С.Е. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / Відп. ред. Я. Кондратьєв. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 320 с.
4. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии / Одесская национальная юридическая академия. Одесса : Юридична література, 2001. 379 с.
5. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 2001. Т. 3: К – П. 792 с.

Торгонський Д. В. Світовий правовий порядок: теоретичні основи формування

Стаття присвячена встановленню теоретичних основ формування світового правового порядку – визначення, ознаки, функції, зв'язки з іншими категоріями.

Існування світового соціуму неможливе без встановлення ефективного регулювання відносин між його учасниками. Через велику різноманітність процесів такий механізм є складною структурою з багатьох елементів.

Одним із таких є правове регулювання. Процес його реалізації виражається правовим порядком – станом (режимом) правової упорядкованості (урегульованості і погодженості) систем суспільних відносин, що складається в умовах реалізації законності. Інакше, це атмосфера нормального правового життя, що встановлюється в результаті точного і повного здійснення розпоряджень правових норм (прав, свобод, обов'язків, відповідальності) всіма суб'єктами права.

Правовий порядок є складною структурою, яка включає в себе велику різноманітність процесів і взаємодій між ними. Важливим аспектом є просторовий поділ – від особи до всього світового соціуму. Вершина його представлена світовим правовим порядком.

Світовий правовий порядок є структурою побудови правового буття світового соціуму, що складається з багатогранної конструкції поєднання правових проявів на всіх його рівнях, взаємодії спільного і суперечності відмінного, відображає правову дійсність і ефективність права на цьому етапі розвитку людства в русі і динаміці.

Світовий соціум є складною динамічною структурою, яка включає в себе взаємодії між людьми в реаліях процесів, що відбуваються у світі. Перед ним постійно виникають загрози локального чи глобального характеру. Вирішення більшої частини з них неможливе без застосування права. З цього виражається важливість світового правового

порядку. Вірна його побудова дасть змогу ефективно відповідати на виклики, що постають перед ним, і гармонізувати діяльність світового соціуму загалом.

Це можливе лише за умови правильного розумінні що таке світовий правовий порядок, його структури, зв'язків і синергії з іншими світовими процесами. Загальне вірне розуміння категорії науковцями дасть змогу направити спільні зусилля на формування теоретичної моделі, що буде відповідати викликам правової реальності. Науково обгрунтована модель дасть змогу трансформувати світовий правовий порядок відповідно до реальних потреб світового соціуму, створити базу, на яку будуть спиратись нижчі рівні, а введення на практиці забезпечить розвиток людства на справедливих, рівних і демократичних засадах.

Ключові слова: світовий правовий порядок, правова реальність, правовий порядок, синергія, право.

Торгонский Д. В. Мировой правовой порядок: теоретические основы формирования

Статья посвящена определению теоретических основ формирования мирового правового порядка – определение, признаки, функции, связи с другими категориями.

Существование мирового социума невозможно без установления эффективного регулирования отношений между его участниками. Из-за большого разнообразия процессов такой механизм является сложной структурой из многих элементов.

Одним из таких является правовое регулирование. Процесс его реализации выражается правовым порядком – состоянием (режимом) правовой упорядоченности (урегулированности и согласованности) систем общественных отношений, которая складывается в условиях реализации законности. Иначе, это атмосфера нормальной правовой жизни, устанавливается в результате точного и полного осуществления предписаний правовых норм (прав, свобод, обязанностей, ответственности) всеми субъектами права.

Правовой порядок является сложной структурой, которая включает в себя большое разнообразие процессов и взаимодействий между ними. Важным аспектом является пространственное разделение – от лица до всего мирового социума. Вершина его представлена мировым правовым порядком.

Мировой правовой порядок является структурой построения правового бытия мирового социума, состоящей из многогранной конструкции сочетаний правовых проявлений на всех его уровнях, взаимодействия общего и противоречия разного, отражает правовую действительность и эффективность права на этом этапе развития человечества в движении и динамике.

Мировой социум является сложной динамической структурой, которая включает в себя взаимодействия между людьми в реалиях процессов, происходящих в мире. Перед ним постоянно возникают угрозы локального или глобального характера. Решение большей части из них невозможно без применения права. Этим выражается важность мирового правового порядка. Верное построение позволит эффективно отвечать на вызовы, стоящие перед ним, и гармонизировать деятельность мирового социума в целом.

Это возможно только при правильном понимании, что такое мировой правовой порядок, его структуры, связей и синергии с другими мировыми процессами. Общее верное понимание категории учеными позволит направить совместные усилия на формирование теоретической модели, которая будет отвечать вызовам правовой реальности. Научно обоснованная модель позволит трансформировать мировой правовой порядок в соответствии с реальными потребностями мирового социума, создать базу, на которую будут опираться уровни ниже, а введение на практике обеспечит развитие человечества на справедливых, равных и демократических принципах.

Ключевые слова: мировой правовой порядок, правова реальность, правовой порядок, синергія, право.

Torgonskiy D. World legal order: theoretical foundations of formation

The article is devoted to the establishment of the theoretical foundations of the formation of the world legal order – definitions, features, functions, connections with other categories.

The existence of world society is impossible without the establishment of effective regulation of relations between its members. Due to the great variety of processes, such a mechanism is a complex structure of many elements.

One of these is legal regulation. The process of its implementation is expressed by the legal order – the state (regime) of legal order (settlement and coherence) of public relations systems, which is formed in terms of the implementation of legality. Otherwise: it is the atmosphere of normal legal life, which is established as a result of accurate and complete implementation of the provisions of legal norms (rights, freedoms, duties, responsibilities) by all subjects of law.

The legal order is a complex structure that includes a great variety of processes and interactions between them. An important aspect is the spatial division – from the individual to the whole world society. Its top is represented by the world legal order.

The world legal order is a structure of construction of the legal existence of the world society, consisting of a multifaceted construction of a combination of legal manifestations at all its levels, interaction of common and different contradictions, reflects legal reality and efficiency of law at this stage of human development in movement and dynamics.

The world society is a complex dynamic structure that includes interactions between people in the realities of processes taking place in the world. He is constantly faced with threats of a local or global nature. The solution of most of them is impossible without the application of law. This expresses the importance of the world legal order. Its correct construction will allow to respond effectively to the challenges facing it and to harmonize the activities of world society as a whole.

This is possible only with a correct understanding of what is the world legal order, its structure, relations and synergies with other world processes. The general correct understanding of a category by scientists will allow to direct joint efforts on formation of the theoretical model which will correspond to challenges of a legal reality. The scientifically based model will allow to transform the world legal order in accordance with the real needs of the world society, to create a basis on which lower levels will be based, and introduction in practice will provide development of mankind on fair, equal and democratic bases.

Key words: world legal order, legal reality, legal order, synergy, law.